

Oponentský posudek habilitační práce

Obor: Lingvistika konkrétních jazyků - slovanské jazyky

Název: Leksiko-semantičeskoje oformlenije obrazov Krasoty v poetičeskom tvorčestve
V. S. Solovjeva (na materiale vybrannyh filosofski značimych stichotvorenij)

Autorka: PhDr. Mgr. Simona Koryčánková, PhD.

Oponentka: Prof. PhDr. Zdeňka Trösterová, CSc.

Habilitační práce S. Koryčánkové je věnována básnickému dílu ruského filozofa a básníka V. S. Solovjeva (1853-1900) z hlediska lingvistické analýzy té části jeho básnické tvorby, která koresponduje s jím vytvořeným filozofickým systémem a vyznávaným světovým názorem. Konkrétně jde o lexikálněsemantické ztvárnění básnických obrazů Krásy jako jednoho z důležitých konceptů vlastních lidskému myšlení. Habilitace, orientovaná především na problematiku lexikologickou, čerpá podněty i z nových zkoumání psycholingvistických a je v důsledku uchopení zkoumané problematiky zaměřena širěji filologicky, jak tomu u práce věnované analýze uměleckého díla a poezie zvláště ani jinak být nemůže. A tak, i když autorka užívá postupů přísně vědeckých, práce jako celek nezapře to, co je filologii vlastní, tj. "lásku ke slovu", která se projevuje ve všech dílech S. Koryčánkové i v posuzované habilitaci.

Pro analýzu lexikálněsemantického ztvárnění obrazů Krásy vytvořila autorka vlastní originální metodiku, která vychází z filozofické soustavy V. Solovjeva a ukazuje, jak je tato soustava propojena s jeho básnickým dílem. Aby vůbec bylo možné autorčinu práci hodnotit, je nezbytné zmínit se i v posudku o základních pojmech této soustavy. Solovjev jako vzdělaný představitel ruské inteligence a světově uznávaný myslitel byl obeznámen jak s antickými a světovými mýty, tak s filozofií a náboženskými kulty Východu i Západu. Z filozofie staré doby na něho měl velký vliv platonismus a novoplatonismus, z religii především křesťanství v podobě pravoslavi, ale i katolicismu a do jisté míry i herezí nebo hnutí, která byla v různých dobách k heretickým řazena, jako byl třeba gnosticismus a různé odnože mystiky. Nebyly mu cizí ani myšlenky panteizmu, v jeho systému ovšem modifikované. V souvislosti se Starým zákonem byl i dobrým znalcem židovské literatury.

Velmi zjednodušeně řečeno je jeho filozofický systém založen na myšlence, že svět směřuje k *Všejednotě*, ač je rozdělen na sféru Horního, tj. božského, Dolního, tj. světského a lidského, a nižšího než Dolního, tj. podsvětí. Člověk jako bytost s vědomím a rozumem má nejen schopnost, ale i povinnost pronikat podle možností co nejbliže k sféře Horního a prostřednictvím Pravdy, Dobra a Krásy se snažit přiblížit Bohu (ne zcela jasné učení o Bohočlověku). V tom mu může pomoci *vtělený Bůh-Kristus-Logos-Slovo* a *Sofia-Moudrost Boží*, jež v sobě spojuje jak Duchu svatého, tak Bohorodičku i Princip věčného ženství (tento synkretismus je obtížně uchopitelný a záhadný).

V souvislosti se Solovjevovým přesvědčením se člověk přibližuje Bohu (a proniká tak do sféry Horního, vytváří jakousi jen člověku přístupnou mezisféru mezi Dolním a Horním) tvůrčí činností, především myšlenkovou, vědou a uměním. A z umění nejvíce hudbou a poezií, jejímž materiálem je slovo v jeho estetických dimenzích, v němž se může zhmotnit krása světa, která sice existuje sama o sobě jako výsledek božího stvoření, ale čeká na své objevení a povznesení v rámci Všejednoty. Solovjev byl mystik, podle svého svědectví prožil

tři mystická vidění (poprvé jako devítiletý chlapec, pak jako dospělý muž, naposled v africké poušti). Ta mu dala v podobě Ženy-Sofie-Bohorodičky poznat absolutní Krásu, Dobro a Pravdu, po nichž pak celý život toužil a "hledal" je, obsažené v jeho filozofickém systému, hypostazované v jeho poezii.

Jak a jakými prostředky se mu to v poezii dařilo, analyzuje ve své habilitaci S. Koryčánková. Práce (229 str. vlastní text, 48 str. hustého řádkování příloha - analyzované básně) je rozdělena do pěti zásadních kapitol: I. Estetickofilozofické názory v systému světonázoru V. Solovjeva; II. Systém obrazně lexikální realizace vybraných filozofických ideí v básnické tvorbě V. S.; III. Lexikálněsémantické ztvárnění obrazů nadpozemské krásy v poetických obrazech s filozofickým významem u V. S.; IV. Verbální realizace obrazů krásy jako umělecky svébytné zachycení estetického uchopení světa; V. Lexikálněsémantická realizace obrazů krásy člověka v básnické tvorbě V. S. Dále práce obsahuje závěr, anglické résumé, seznam schémat a pramenů a nesmírně bohatý seznam literatury.

Počínaje druhou kapitolou je pozornost v podrobněji rozčleněných pododdílech věnována lexikálněsémantické realizaci obrazů krásy a s ní spojených pojmů. Pracuje se s konceptem pojmových polí, jimž v jazykové rovině odpovídají pole lexikálněsémantická se svým centrem a periférií, s klíčovými slovy-dominantami a uspořádáním, v němž je význam jednotlivých pojmů-termínů determinován jejich místem v sémantickém poli ve vazbě na jeho ostatní členy. Význam jednotlivých slov v konfrontaci s jejich slovníkovým významem se tak posunuje, obohacuje o nové konotace a odstíny, v básnických spojeních vyniknou jejich nové a neotřelé valéry. Stejně jako je pro Solovjevův filozofický systém typická práce s protiklady (Horní x Dolní, Pravda x Lež, Dobro x Zlo atd.), je na práci s protiklady založena i jeho tvorba básnická. Velkou úlohu v ní proto hrají antonyma a oxymóron. Může přitom jít i o antonyma kontextová, např. *mrtvá poušť* x *živou vodou napájené tajemné údolí*. Užívají se oxymorická spojení, např. *nahlas promlouvá ticho*, v nichž se původní význam jejich částí modifikuje a ozvláštňuje. Pro Solovjevův umělecký rukopis jsou dále podstatné synonymické řady, tvořící autorská synonymická mikropole, opět jen do jisté míry založené na slovníkových významech. Slova v tomto systému nabývají významu symbolického, tak např. slovo *perla*, *perly* je názorným příkladem autorského obohacování významu, srov. S. Koryčánková (v překladu): "Tradičně se perly chápou jako znak drahocenného předmětu, šperku, symbolizujícího vybranost a krásu. Asociují se se slzami andělů, oplakávajících hříchy lidí, a zároveň představují jednu z ustálených metafor pro lidskou duši v mystickém smyslu" (s. 166). V jediném verši *Žemčug svoj v čašu brosjte skoreje* je pro zasvěcené čtenáře jak odkaz na Kleopatru, která vhodila šňůru perel do poháru s vínem, tak odkaz na Bibli, kde je *číše*, *kalich* symbolem lidského života, jímž musí lidská duše projít jako slzavým údolím (viz též biblické slovní spojení *kalich hořkosti*), aby očištěna poznáním se mohla povznést k Hornímu. Solovjevova tvorba je tedy plna skrytých aluzí, čímž vlastně autor o století dříve uplatňoval postupy vlastní postmodernismu.

Habilitandka v práci založené na minuciózním rozboru Solovjevových básní na pozadí jeho názorů filozofických prokázala nejen komplexní znalost lingvistické, především lexikologické teorie a filologických postupů plynule přecházejících do teorie literatury, teorie verše apod., ale i jakousi vnitřní spřízněnost s básnickým dílem, pro jehož analýzu vypracovala novou, předmětu zkoumání odpovídající metodiku. Jestliže se v souvislosti se Sofií u básníka hovoří o "tajném jazyku", jemuž může porozumět jen duchovně připravený člověk, pak i samu Solovjevovu poezii je třeba číst "připravený", k čemuž práce habilitandky nesporně přispívá. V posudku není možné podrobně rozebírat další aspekty autorčina díla (např. úlohu slovních druhů, i takových, jako jsou předložky a spojky, slovesných časů atd.), navazujícího na její četné předchozí studie i monografie, souhlasíme však s S. Koryčánkovou, která - na rozdíl od renomovaných badatelů typu J. Lotmana a jaksí s

omluvou, že si dovoluje mít jiný názor - zdůrazňuje Solovjevův přínos i v oblasti básnické formy v jejím propojení s obsahem.

Poznámka na okraj: jako každé nové a závažné vědecké dílo, tak i posuzovaná habilitace vyvolává řadu podnětů k zamyšlení. Patří k nim např. otázka, zda sám Solovjev ve všech autorkou analyzovaných básních vědomě tvořil (ovšem v poetické a "vyšší" rovině) paralelu ke své filozofii, či mnohdy prostě šlo o obecně básnickou invenci a inspiraci, vyvolanou krásou přírody, vztahem k milované ženě atd. S pomocí autorčiny metodiky bychom mohli do filozofické soustavy V. Solovjeva jistě zařadit i verše jiných ruských i světových významných básníků, srov. např. Lermontovovo (v překladu): *Věř při půlnoční hvězdě mi, / při světle, jimž nás Východ ovál, / že nižádný car na zemi, / král nad Persií s růžemi / takové oči neceloval.* To už by však byl námět k další disputaci, ostatně potvrzující Solovjevovo učení o Všejednotě.

Habilitace S. Koryčánkové je přímo příkladně zpracována po formální stránce, s téměř nulovým počtem překlepů, s funkčním využitím kurzívy, s logickou a přehlednou kompozicí. Jedinou připomínku mám v některých případech k délce odstavců, větší členění textu by přispělo k jeho snadnějšímu uchopení recipientem.

Na základě všeho uvedeného konstatuji, že habilitační práce PhDr. Mgr. Simony Koryčánkové, PhD. splňuje všechny požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v daném oboru.

Prof. PhDr. Zdeňka Trösterová, CSc.
oponentka

12. března 2015